

ЛЕВИНСЬКИЙ, В.

ІДЕОЛОГ

35-155

ІДЕОЛОГІЯ ФАШИЗМУ

Замітки до ідеології
ДМИТРА ДОНЦОВА

НАПИСАВ
ВОЛОДИМИР ЛЕВИНСЬКИЙ

Л Ї В І В ————— 1 9 3 6

== НАКЛАДОМ ГРОМАДСЬКОГО ГОЛОСУ ==

Самоосвіта — це рідна школа в кожній хаті.

Освіта отвиріє брами до правди і волі

„САМООСВІТА”

дасть Вам освіту і знання. Купуйте книжки „Самоосвіти“, бо вони дешеві і приступні для кожного, а всі разом дадуть Вам знання, з яких можете рівнятися з людьми, що покінчили вишколи. 72 книжки „Самоосвіти“, це народний університет. 72 книжки коштують лишень 17.50 зразом з дорученою пересилкою.

НАВЧИТЕСЬ:

історії України від найдавніших часів до сьогодення з 10 книжок; світової історії з 18 книжок; політично-суспільних наук з 8 книжок, на економію з 5 книжок, географії з 5 книжок, астрономії з 1-ої книжки, біології з 4 книжок, хімії і фізики з 4 книжок, науки про людину з 2 книжок, агрономії з 1 книжки.

Що місяця виходить одна книжка.

Хто замовить усі 72 книжки разом, дістане ще книжкову премію.

Адреса: „САМООСВІТА“, Львів, Мідкевича 7. Конто Чекове П. К. О. 500.872.

Не кривдите себе й своїх дітей, коли не передплатили книжок В-ва „Самоосвіт”

06
10
~~95-385~~
~~35-455~~

Ідеолог фашизму

Замітки до ідеології
ДМИТРА ДОНЦОВА

НАПИСАВ
ВОЛОДИМИР ЛЕВИНСЬКИЙ

13.806

~~884115~~ /6.

Львів. Бібліотека

Л Ї В І В

1936

НАКЛАДОМ ГРОМАДСЬКОГО ГОЛОСУ

Handwritten signature or mark at the bottom of the page.

Ф2(0,8)

Львівська державна
наукова бібліотека

№

3225

ВІДБИТКА З ГРОМАДСЬКОГО ГОЛОСУ

З друкарні Ю. Яськова Львів, Хоружини 28
тел. 271-89,

I.

В грудневій книжці „Вістника“ (1935) в статті під заг. „Попутчиком“ не може дарувати мені ідеолог українського фашизму Донцов моєї статті, надрукованої більш як чотири роки тому назад п. з. „Драгоманів як ідеолог вільної України“ та інсинуує мені, буцім то я „під стягом нової популярної доктрини (себто доктрини Донцова — В. Л.) перепачковую своє баракло“. В цей спосіб дає мені до пізнання, що трактує мене як свого „попутчика“.

Проти цього мушу як найрішучіше застерегтися і запротестувати.

У згаданій своїй статті хотів я виступити проти модних нападів на Драгоманова, роблених ріжними людьми, між ними й Донцовом, що

на жаль не устали й досі. Я хотів показати, що Драгоманів на свій час зробив для української справи кольосальне діло та що ідея самостійної України не була йому чужа.

Може не від речі буде навести на цьому місці основне з моїх висновків. Я писав:

В програмі женеvської „Громади“ з 1880 р. прецизує Драгоманів докладно ось які мінімальні домагання, що їх у першу чергу треба добиватися українським громадянам:

„В справах політичних ми бажаємо:

- 1) рівного права всякої особи.
- 2) неодмінної волі слова, печаті, в науці, зборів і товариств.
- 3) безперешкодної самоуправи (автономії) для кожної громади в її справах.
- 4) повної самостоячості для вільної спілки (федерації) громад на всій Україні“.

Виставляючи ці домагання, Драгоманів кладе особливий натиск на способи, як належить вести громадську працю на Україні.

„Ми думаємо, — каже він, — що всяка громадська праця на Україні мусить мати українську одежу й українство“.

А далі, на його думку, „всі атаки політичної боротьби треба перш за все сконцентрувати проти чиновницької самоволі та державної централізації, котра не дає жити нашій Україні“.

Та „найголовнішим ділом живого (українського) громадівця в справах політичних буде помагати тому, щоб якнайбільша частина мужицтва зрозуміла те, як йому взяти свої справи безпосередньо в свої власні руки“.

На іншому місці:

„...Скрізь виявилось однаково, що марні надії на когонебудь, окрім на самі мужицькі громади. Ясно, що нашим людям найліпше: стати спільно, щоб дійти до свого, щоб жити по своїй волі на своїй землі“...

Проти чого й кого звертався Драгоманів? Кожному, хто ознайомлений з полемічними писаннями його, відомо це дуже добре. Знає про це прекрасно й сам Донцов. Чи-ж не проти формального й аполітичного націоналізму людей, що в Росії була попри цей свій „націоналізм“ ультральояльними російськими підданими, а в Австрії найвірнішими „Тирольцями Сходу“?

Отож мої уваги до цього політичного становища Драгоманова називає Донцов „ідіотизмом“ та заявляє, що нібито я „під стягом нової популярної доктрини (цебто „науки“ Донцова) перепачковую своє барахло“.

Кожній неупередженій людині відомо, що між доктриною Донцова і моїм націоналізмом є пропасть, якої не можна усунути. Я нераз докладно вияснював розуміння нації і правдивого націоналізму в своїх книжках і статтях.

Під правдивим націоналізмом розумію змагання поневоленого народу до свого визволення, то є змагання за свою державу. Таке розуміння склалося скрізь у зах. Європі. І під націоналізмом розуміли не що інше, як саме визвольні рухи поневолених народів. Виходячи з такого розуміння націоналізму, треба сказати, що кожний Українець, що змагає до української державности, є націоналістом. Тимто польські й московські соціалісти все називали українських соціалістів „націоналістами“. „Націо-

налістом" був у їх очах і Драгоманів. Для Леніна був він тільки „українській націоналист и мешанин". Мій націоналізм зовсім не стояв на перешкоді тому, щоб я був соціалістом, яким лишився й по нинішній день. Але з тим правдивим народовласним націоналізмом не має нічого спільного „націоналізм" усяких реакціонерів і фашистів, ані хочби такого як Донцов. Їх „націоналізм" це тільки маска, за якою вони ховають своє реакційне, протинародне обличчя, спекулюючи на національних почуваннях народніх мас.

II.

Донцов усе протиставляє себе Драгоманову, вважаючи його найбільшим українським національним шкідником, приписуючи йому ледви чи не всі національні нещастя, що спали на Україну. А його однодумець п. Мухин називає його просто „Ефіяльтом в українських Термопілях". Мається іноді вражіння, що на Драгоманова напали просто гі-

ени в людському вигляді й роздерли його труп.

Те все-ж таки дух Драгоманова не вмер. Він живий і довго ще житиме.

А однак чи подумали Донцов та інші противники Драгоманова, бодай на мінуту, про те, що доба, в якій прийшлося виступати йому, як українському публіцистові і громадянському діячеві, дуже й дуже різниться від тої, в якій виступають Донцов і пречі гробокопателі духа й заслуг Драгоманова? Памятаймо, що русифікація в Україні під Росією в наслідках вікової національної неволі та польомізація в Галичині до виступу Драгоманова поробили такі страшні спустошення, що само існування української народности стояло тоді під одним великим знаком запитання.

І не диво, що боротьба за українську народність, починаючи від заборони українського слова царським урядом у 1876. р. приблизно аж до 1905. р., себто до першої російської революції й активного виступу політичного україн-

ства, стає найпершим і найважливішим завданням цієї сумної доби в житті українського народу. На службу цій боротьбі поставив Драгоманів себе цілого, увесь свій талант, розум і сили, всю свою кар'єру, жертвував усе своє життя. Мало того. Коли по той бік Збруча все спало сном блаженних, а по цей бік вся боротьба українофілів і москвофілів зводилась просто до боротьби за обряд, тоді прийшов Драгоманів і почав учити людей, політично думати, ширячи думки про поступ та волю. Не тільки політично думати, але й політично діяти. Здається, не буде прибільшенням, як скажемо:

Коли українство по цей і той бік Збруча стало з літературного руху політичним рухом, то це в першій і найбільшій мірі завдячуємо Драгоманову, в цьому життєва й історична його заслуга.

А тимчасом, що роблять з Драгомановом Донцови, Мухини та всякі інші його критики?

Вони роблять засадничу помилку. Ліктем нашої доби і навіть, лік-

тем своїх сучасних політичних уподобань, настроїв і поглядів, міряють Драгоманова, що почав свою діяльність перед 70 роками. Це з ґрунту фальшиво.

Наша доба — доба політичного українства. Вона ріжниться основно від попередньої тим, що висунула на дневний порядок життя укр. народу — боротьбу за національно-політичне визволення, боротьбу за самостійну й незалежну Україну. Стверджуємо це і не входимо тут у те, якими шляхами пішла ця боротьба і чому вона після світової війни скінчилась хвилевою катастрофою. Це питання вимагає окремого обговорення.

Розуміється, що зі стовища сучасности й зі стовища інтересів різних укр. політичних груп можна робити Драгоманову не мало замітів. Одні можна звести до його федералістичного прудонівського громадівства, другі до його політичного еволюціонізму і т. д. і т. п. Та всі ці закиди безвартні й не видержують ніякої критики. Саме тому, що одиноким критерієм,

з яким можна ставитись до кожного діяча в минулості, отже й до Драгоманова, це **історичний критерій**. І він іменно й вимагає, щоб кожного історичного діяча розглядати на тлі його доби та оцінювати його так чи інакше відповідно до того, що він на свій час і відносини дав і зробив.

Так підходячи до Драгоманова, як історичної постаті й діяча, треба сказати, що він не потребує ніякої оборони перед нападами на нього теперішних клерикалів і фашистів. **На свій час і відносини Драгоманів зробив кольосальне історичне діло.**

Річчю українських діячів, що прийшли після Драгоманова, було **піти далі Драгоманова**, його думки, що перестаріли, відкинути й дати нові, а що головне, поставити справу визволення України, як безпосередній найважливіший постулат усього політичного українства, так, як цього вимагають сучасна хвиля й нові відносини.

До цих українських публіцистів і діячів, що прийшли після Драго-

манова й почали діяти вже на приготованому й зораному ним українському політичному ґрунті, належить і Донцов.

Варто коротко поглянути на його ідеологічний розвиток і його „доктрину“.

III.

Пам'ятаю докладно, як нині, перші зустрічі Донцова зі мною після приїзду його як емігранта — з Росії до Львова. Ми зблизились як товариші по ідеї, бо тоді він був соціал демократ. Він став співробітником редактованої мною тоді „Землі і Волі“, що була органом УСДП. Працював він і в інших наших виданнях. Зпоміж нас усіх був сливе чи не найбільш „ортодоксальний“ марксист і соціал-демократ. Одно добре пам'ятаю, що зпоміж нас усіх тоді укр. емігрантів (укр. соціалістична еміграція у Львові була тоді доволі численна) Донцов найслабше володів українською мовою. Його мова, була власне кажучи, більш жаргоном московсько-українським. Русифікаційні впливи відби-

вадись дуже сильно на ньому. Силкувався позбутись їх і зпід одної ринви попав під другу, бо підпав під сильний вплив польщини. Вона почала робити на його мові великі спустошення, від яких він і до нині цілком не отрясся. Його мова роїлася від цілої маси польонізмів і просто польських слів. Читайте, прошу, його „Підстави нашої політики“ з 1922. р. з і в цьому найкраще переконаєтеся.

З походження Донцов, здається, Москаль. Припущення це спіраю на тім, що в часі великої війни довелося пізнати мені його брата, а він уважав себе Москалем. Говорив по московськи, по українськи зовсім не вмів. До українства відносився гостро негативно.

Ці моменти, що їх тепер підношу, не є для мене підставою, з котрої я робив би хоч би найменший докір самому Дмитрові Донцову. Коли однак підношу їх, то тільки тому, що сам Донцов є приклонником так зв. расизму й не раз докоряв расовою неповнокровністю своїм противникам або опонентам. От

хочби й пок. В. Липинському. Так, так... З расизмом у нас, як і деінде, далеко не зайдеш...

Національне питання стояло тоді в нас, українських соціал-демократів, дуже гостро. Ми мали за собою вже працю Драгоманова. Ми в дечому скорегували його погляди на укр. національну справу. Член Української Радикальної Партії, а пізніший чільний соціал-демократ Ю. Бачинський був автором книжки „Україна Ірредента“. В цій книжці він широко обґрунтував потребу української державної самостійності. Вона зробила серед тодішнього молодого покоління велике вражіння. Отже вимоги державної самостійності України поставили **перші** соціялісти в своїх творах, а з політичних партій **перша** Українська Соц. Радикальна Партія (1895), а потім УСДП умістила цей постулат у свою програму. (Ніяка „націоналістична“ група тоді навіть не думала про укр. державну самостійність, як мету власного українського національного руху.*).

*) Прим. Ред.

Соціал-демократ М. Ганкевич на берненському зїзді австрійської соціал-демократії проголосив перед лицем усього соціалістичного світа поступлять соборности й політичній незалежності України. — Соціалістична романтика „Молодої України“ (під редак. Косевача й Старосольського) піднесла цей клич просто до значіння молитви та широко його спопуляризувала. Ми українські соц. демократи в Австрії були самостійниками. — Боротьбу проти царату в ім'я нашого ідеалу вважали всі своїм обов'язком. І цю боротьбу провадили, як могли іменно соціалісти, а не хто інший. А кожний, хто був ворогом царя, був нашим другом.

Такий був загаль українських соціалістів.

Як же ставився тоді Донцов до української справи?

Сидячи тепер у глухому куті на селі й не маючи змоги переглянути в бібліотеці писання Донцова, не можу всесторонньо представити його духового обличчя й еволюції

його поглядів. (Раджу цим зайнятися п. Мухинові й іншим однодумцям і наслідувачам Донцова). Але кілька цитат з деяких статей Донцова маю змогу тут навести.

В 1. числі фракційної соц.-дем. „Праці“ (грудень 1909) писав таке Дмитро Чорний (псевдонім Донцова):

„До чергових завдань українського пролетаріату належить: повалення абсолютизму, демократична Росія з автономною Україною“.

„Ми повинні скрізь і всюди вияснити в пролетарських українських масах нашу тверду, принципіальну, виходячу з інтересів укр. пролетаріату позицію в національному питанні; повинні боротися з шовінізмом певних верств російської і польської суспільности, а також з „всеукраїнством“ та впливаючим із самої його суті намаганням затемнювати класову свідомість укр. робітництва, з його ворожістю до соціал-демократії, з тою безпринциповістю, „однобокістю та шовіністичною засліпленістю“. („Політичний момент в Росії і завдання соц.-демократії“).

В тому самому органі (ч. 2) у статті „На черзі. До питання про нашу національну політику“ писав той самий Дмитро Чорний, цебто Донцов таке:

„Отже“ першим новим завданням в нашій національній політиці, яке насувають нам змінені умови нашого життя“, це **БОРотьБА З ВСЕУКРАЇНСТВОМ.**

„... БОРотьБА З ВСЕУКРАЇНСТВОМ ЯВЛЯЄТЬСЯ ДЛЯ НАС КОНЕЧНОЮ“.

„НАШОЮ ЦІЛЛЮ... Є ВНЕСТИ РОЗДОР В РІДНУ ХАТУ“... врзатися в дружній всеукраїнський концерт „з своїм власним пролетарським барабаном“.

Понести в маси популярні видання про національну справу, а як зразок популярності брошур у національній справі можуть бути **Роза Люксембург** „W obronie pa-rodowości“, щоб визволити маси „з того туману всеукраїнської ідеології“, — писав Донцов.

А даліше пише він ще виразніше:

„В боротьбі української суспільности за національне визволення український пролетаріят виступить не під синьо-жовтою корогвою всеукраїнства, а під червоним прапором революційної соціал-демократії“.

Так поставився Донцов до української справи вже пізно, вже пізно після Драгоманова, бо майже на кілька років перед світовою вій-

Львівська державна
наукова бібліотека

3226

13.806

Львівська
АН УРСР

ною. Чи-ж у порівнанні з програмою Драгоманова з 1880. р. ці погляди Донцова з 1910. р. не являються великим кроком назад. —

(Треба тільки добре вдуматися в ті кличі, які голосив ще недавно Донцов, щоб побачити, що вони не тільки не мали нічого спільного з українською самостійністю, але він в основі проти цієї ідеї люто виступав на кожному кроці. Це було тільки щастя, що таких Донцових тоді вже не було в українськiм русі багато, а такі їхні невдачні статті могли появлятися в нашій пресі виключно через надто широко зрозумілу свободу думки*).

А що ж зробить наш Мухин із Донцовом, що так скрупулятно любить нотувати з писань самого Драгоманова та різних свідонств про його різних людей, щоби тільки виставити покійника на позорище ганьби перед сучасним укр. поколінням?

— Ідіотизми! — відповість нам сам Донцов. — Ідіотизми з моєї соц.

*) Прим. Ред

демокр. минулості не можуть мати ніякого значіння для моєї нинішньої доктрини.

— Можливо. Можна це зрозуміти — скажемо ми.

— Та чи ж Ви, шановний пане Донцов, самі не дали нам права на це, щоб чіплятися Вас за ці Ваші ідіотизми з минулості?

— Ось пригадаємо Вам місця з вашого „Пресового фільму“ (ЛНВ, кн. 11. 1933), де Ви нападаючи на Жука, Коберського, Бочковського й мене за їх статті, поміщені у газеті „За Україну“, та повиривавши по своєму цитати з їх писань у минулому, писали, що робите це для того,

„щоби показати „модерним землякам“, що зіставлення теперішніх і колишніх слів деяких діячів, щоби вияснити правдиве їх обличчя — не є „анархізмом“ і „чіплянням“ „Вісника“, лише нормальною річчю на заході.“

Три роки пізніше.

В 1913. р. Донцов перейшов чергову еволюцію в своїх поглядах, еволюцію від автономізму до сепаратизму від Росії!

Я був тоді в Києві, де редагував соц.-дем. місячник „Дзвін.“ Донцов був тоді у Львові.

Донцов наробив тоді чимало шуму й гамору своїм „сепаратизмом“, що його обоснував у рефераті на всеукраїнському студентському зїзді в липні 1913. року у Львові, що вийшов друком п.н. „Сучасне політичне положення нації і наші завдання“. Тут він повчає:

„одиноким виходом для неї (україн. нації) мусілаб бути програма не автономізму, лише політичного сепаратизму... „Тим самим полишаю на боці — каже Донцов — питання „самостійної України“. (Підкреслення мое — В.Л.) Бо актуальним є не гасло самостійності... (а) гасло відірвання від Росії, зірвання всякої злуки з нею, — політичний сепаратизм (ст. 17).

Що з відірваною від Росії Україною мало статися, про це Донцов нічого не каже. Коли взяти на увагу, що автономізм українських політичних партій у Росії і Австрії розумівся як переходова форма до державної самостійности (подібно розуміли автономію Галичини й Польки як перехід і школу до політичної самостійности Польщі!), от-

же він мав якийсь політичний сенс. То „сепаратизм“ Донцова без позитивного сформулювання політичних завдань нації ніякого змісту не мав. Цей його „сепаратизм“, маючи на увазі політичні виступи Донцова в часі війни, можна було хиба розуміти, як відірвання України від Росії і прилучення її до Австрії. Донцов робив у часі війни в чужій пресі заяву, що Українці ніяких самостійницьких аспірацій не мають.

Після свого виступу в липні 1913. р. на всеукраїнському студентському зїзді у Львові, Донцов знайшовся поза партією.

Поминемо мовчанкою його діяльність у часі світової війни. Вона проходила по лінії вище згаданого його „сепаратизму“.

Наш войовничий і „невстрашимий“ сепаратистичний лицар, що нині громи кидає на українських соціялістів, які, на його думку, запропастили українську національну революцію і державність, раз мав дійсно нагоду, виявити практично свій розум, енергію і волю!

За гетьманської влади Донцов стає директором бюро преси телеграфічного агенства. Донцова назначив теж гетьман членом політичної комісії української мирової делегації для переговорів із большевиками. Він ні на хвилинку не завагався прийняти так відповідальні становища. Засів до гетьманського державного стола разом із Москалями і Малоросами: Ржепецьким, Гутніком, Колольцовим, Гербелем і прочими подібними „сеператистами“, хоч для нього не було секретом, що всі ці пани хвилево наділи на себе маску українських державників, щоби самотійну тоді Україну назад обернути в провінцію „єдиної й неділимої Росії“. Як міг погодити Донцов свої „сепаратистичні“ погляди зі своєю участю в державній роботі гетьмана, котрий, згідно з плянами свого політичного оточення, 14 XI. 1918 р. видав грамоту, в якій писалось:

„Ій (Україні) першій належить виступити в справі утворення всеросійської федерації, якої кінцевою метою буде відновлення великої Росії“.

(Ось з якими „самостійниками“ співпрацював Донцов! Саме він, цей ідеолог нашого фашистівського „націоналізму“ був пресовим міністром і пропагатором політики Скоропадського, що змріяла до відновлення великої Росії. Це робив Донцов тоді, коли українські соціялісти в боротьбі за ідею вольної України були катовані „карательними відділами“ російських офіцерів гетьмана, або гинули по тюрмах чи застінках. Така була з черги третя політична переміна Донцова*).

Про саму найновішу „доктрину“ Донцова поговоримо в слідуючій розділі.

IV.

У своїй статті „Попутчики“ Донцов грімко сповіщає українському суспільству, що взяв монополь на „доктрину“, що мав на це повне право та гнівно й сердито проганяє від неї „приплентачів“.

*) Прим. Ред.

Щож уявляє собою ця моно-
польна доктрина Донцова?

В 1926. р. назвав він її „націоналізмом“. Але сам почуває і то не без рації, що ця назва не дуже то пасує до змісту його доктрини.

В згаданій статті пише він на адресу „приплентачів“ таке:

„Ви і ваші приятелі завжди обвинувачували мене в наслідуванні фашизму і гітлеризму. Ну, то читайте пресу фашистівську, читайте пресу римську, берлінську, пресу „фашистів“ або „вогневиків“ в Парижі! Там велика проблема нашої доби уймається якраз так, як уймаю її я: „або-або“. Або — те, що ви називаєте „донкіхотизм“, або демократично-ліберально-соціалістичний світ. Ось хто став там і в нашій суспільности напроти себе. Так, фашизм виступив і проти комунізму, і проти лібералізму, і дав щось інше — не щось третє, посереднє, як здається вам. Те, що приніс, це була нова, жива ідеологія сучасности“.*)

Мусимо повірити Донцову, що „фашизм“ це правдива й неспальшована етикета для доктрини Донцова.

Дійсно „націоналізм“ і „фашизм“ — це два поняття, що ніяк із собою не прикриваються.

*) Підкреслення мої.

Під „націоналізмом“ розуміли в Західній Європі змагання (в теорії і в практиці) поневолених народів до свого визволення та здобуття власної національної держави. Цьому націоналізмові дав найкраще обґрунтування Італієць **Мадзіні**, якому у своїй книжці „Народність і держава“ (1919 р.) присвятив чимало місця. Кличі Мадзіні здійснив зі зброєю в руках другий великий Італієць і націоналіст—**Гарібальді**. Мадзіні й Гарібальді мали великий вплив на визвольні рухи інших поневолених народів в Європі. **Самі вони були переконані демократи.** Мадзіні був навіть членом I. Соціалістичного Інтернаціоналу. Що інше фашизм.

Фашизм це ідеологія і практика післявоєнного часу, отже доктрина дуже молода. Це ідеологія і практика одної тільки суспільної групи **державного народу**, а саме дрібного міщанства. *) Воно стояло все між капіталістичною буржуазією і соціалістичним пролетаріатом, вагаючись то в один то в другий бік. Щойно після світової війни реагу-

*) Гляди прим. Редкції на кінці книжки

ючи на большевизм і в боротьбі з ним дрібне міщанство освідомило собі своє становище та свої власні політичні завдання та мету. Ціль його — це здобуття державної влади й закріплення так званої „**тотальної держави**“ себто своєї **диктатури**. Дійти до державної влади спробувало і то цілком удачно большевицьким шляхом; по большевицьки стало воно теж правити державою. **Диктатура й деспотизм одної партії (одної групи) є, власне кажучи, єдине нове в русі повозного дрібного міщанства**, бо до світової війни було воно демократичне й ліберальне. Фашизм зродився найперше в Італії, а звідси поширився на інші держави Європи. Він виступає проти приватного капіталізму, хоча не відкидає його святощів, бо тільки змагає приватний капіталізм в деякій мірі перемінити на державний. За те соціалізм уважає своїм смертельним ворогом, якому виповів війну на життя і смерть.

Ніщо так релієфно й так гостро не показало нам усеї різниці між націоналізмом і фашизмом, як зі-

ставлення поруч себе найтиповіших їх представників, двох Італійців: **Мадзіні й Муссоліні**. Перший закликав **усіх Італійців**, в першій мірі молодь, до скинення чужинецького ярма неволі, до **завзятої боротьби за самостійну й незалежну Італію**; другий виступає вже у визволеній Італії в ім'я завдань і інтересів **одної тільки класи** проти всіх інших та проповідує й організує **громадянську війну** за здійснення завдань і цілей фашизму.

Цю основну різницю між націоналізмом і фашизмом треба мати на увазі, щоб як слід оцінити „доктрину“ Донцова!

Ще один момент треба піднести. „Доктрину“ Донцова треба різко відмежувати від українського революційного націоналізму.

В оцінку ідеології цього революційного націоналізму не входимо тут, бо на це тут нема місця, але, певна річ, Донцов легко й обережно кокетує з ним. Це вигідно йому. Вигідно тому, щоби ширити серед певних кол українського суспільства, особливо ж серед молоді, пев-

ного рѣда нїмб довкола своєї особи. Вигідно ще й тому, бо часто приходить ся йому витягати моральні каштани з чужого попелу.

Що-ж є основним для „доктрини“ Донцова?

Він осїв від довшого часу у Львові і звідси пропагує свій рід фашизму. Перед українським суспільством „вишиковує“ такі постаті сучасного європейського фашизму як Муссоліні, Гітлер, полковник Ля-Рок. І з гордістю кладе собі це в заслугу. Ах, як нині серед української студентської молоді поширений культ Муссоліні, Гітлера та інших фашистівських силачів!.. Скількиж усяких Муссолінят і Гітлерінят наплодилось у нас під впливом лектури Донцова!..

Та чи справді українське суспільство потребує своїх Муссолінів, Гітлерів і Ля-Років?.. Це суспільство, що лежить на землі, столочене й збите лихоліттям, що давно не має ні впливу на політику, ні самоврядних тіл, ні більшості в парламенті, ні свободи зборів — цих страшних опирів, проти яких повстають зга-

дані диктатори?... Це суспільство, що йому приходится вести важку боротьбу просто за своє національне існування, за елементарні форми самоуправи, громадянських свобод...

Здається, пропаганда сорочок і хрестів фашизму на ґрунті бездержавного народу — **нонсенс**. А проте Донцов уважає і тепер у ці тяжкі часи національної катастрофи й лихоліття для українського народу, своєю ціллю „вносити роздор в рідну хату“, — вживаючи його власних слів — або говорячи мовою фашизму, пропагувати **громадянську війну** серед українського суспільства.

❧ Ех, погулявби собі наш Муссоліні в нас зі своїми сорочками й хрестами!... Ейя, ейя, аляля...*)

❧ На щастя, „волюнтаризм“ Донцова лише на папері...

Він бє лише у свій фашистівський барабан, лупить із усіх сил своїх, із завзяттям вартним кращої справи, на сполох перед демокра-

❧ *) Оклики, з якими на устах італійські фашисти громили й мордували італійських соціалістів і демократів.

тією, лібералізмом та прочими лихами, яких у нас... нема, а за які щойно треба змагатись, щоб нація могла справді розвиватись.

Не пощадив навіть нашої кооперації.*)

А що всі ці апокаліптичні лиха олицетворюють у нас певні особи, то не має просто українського діяча в нас, якого не обкинув би Донцов своєю їдовитою слиною або болотом.

Є в нас люди, що радо читають „Вістника“ не тому, щоби чогось навчитися з його, а просто з порожньої цікавості й ласости на виступи в ньому Донцова проти немилих йому осіб: „А то йому дав“!...

Не знаю, може це підлещувати амбіції Донцова, але чи задумався він бодай на хвилину, який розклад і яке ідейне спустошення ширить він особливо серед наївної нашої

*) Фашизм всюди нищить кооперацію. З боротьбою проти неї вибрався у нас свого часу й Донцов. Це дало мені привід написати брошуру п. з. „Як Поляки боролися за своє існування під Прусією?“ (вид. РСУК).

студентської молоді? Чи знає він, яке неуцтво, джигунство, самовдоволене й глупозарозуміле позерство серед неї?... Хто за це відповідає?

Поза цим, монопольна доктрина Донцова, що „вносить роздор у рідну хату“, виграває на свого другого козира: **антиросійство й антимосковство**. Не беремо йому це за зле. Абсолютно ні. Та коли нині протиросійські й протимосковські настрої так поширені серед нашого суспільства, то чи це заслуга Донцова? Чи мова фактів, якою заговорила до нас большевицька Москва Сталіна та його опричників не зробила і не мусіла зробити свого? Каміння обрушилосьби, а не то живі люди!...

Але монопольна доктрина Донцова зродилася у колисці одного фашистівського суспільства, що цілком природно засудило її на сліпоту й глухоту в дуже важній для нас справі. Монопольна доктрина іменно сліпа і глуха на все те, що безпосередньо довкола Донцова діється. Пам'ятаймо, що в польсько-українській справі ЛНВ і „Ві-

сник", редаговані Донцовом, ні разу не забирали голосу. Чому-ж монопольна доктрина Донцова замикає очі й замикає вуха на безпосередні факти співжиття двох народів? Деж його „волютаризм“? А може вона мусить бути сліпою і глухою...

Мало того. Пропагуючи ідеї й кличі фашизму на ґрунті нашого бездержавного суспільства, **розкладаючи його й не даючи йому нічого позитивного з одного боку а з другого, замикаючи очі на факти співжиття двох народів, чиж це об'єктивно не робота pour le roi prusse?** І чиж на цей факт не звернула вже свою увагу сама вдумлива польська преса?...

Донцов вмовляв у себе і в інших, що його доктрина оригінальна й нова, ним видумана і що мало що не запозичились у його Муссоліні, Гітлер і Ля-Рок. В дійсності, нічого нового в ній не має. Прищеплена на наш ґрунт із Зах. Європи, виродилась у нас у дивотвір і каліку.

V

Ще кілька дрібних уваг про неї.

На закид йому, що „нищить всіх довкола“, та що він сам єдиний „козак із мільйона свинопасів“, Донцов наводить ряд імен, що їх „поручає“ своїм приклонникам, як своїх свого рода предтеч. Шевченко, Леся Українка, Грінченко, Міхновський, Стефаник, Черемшина, О. Пчілка, по часті навіть Куліш — ось пишний „шик“ його предтеч.

Бідний Шевченко! Хто тільки не силкувався анектувати його для себе? Українські народовці й ендеки, українські клерикали, а в останніх часах навіть московські більшовики. То чому ж і Донцову не „сфашизувати“ його?

Що-ж до пок. Лесі Українки, то за фашизацію її Донцовом висміяв його вже Коберський де інде. Від себе скажу, що вона була соціалісткою і до останніх хвилин свого життя співробітницею київського соц. дем. „Дзвону“. Згадаю теж, що на кілька місяців перед її смертю я мав нагоду особисто відвіда-

ти її і вона в розмові зі мною ні словом не згадала, що перестала бути соціалісткою.

З усіх покійників ще Міхновський і Олена Пчілка найбільш пасували би бодай частинно до теперішнього Донцова. Алеж скільки пер зломав Донцов у боротьбі з націоналізмом „Рідного Краю“, редакторкою якого була саме О. Пчілка, про це кожний переконається, переглянувши передвоєнні писання Донцова в київському „Слові“, у львівському „Нашому Голосі“, підписані власним імям, або псевдонімами Чорного, Закопанця і т. п.

Ось для прикладу одна тільки цитата з його статті п. з. „Праве українство“, поміщеної в „Нашому Голосі“ за січень 1911. Донцов під псевдонімом Дм. Закопанця, сигналізуючи велику небезпеку від народження українського націоналізму, репрезентантом якого нібито виступала Олена Пчілка зі своїм „Рідним Краєм“ і інші, пише:

„Цей рух, який відкриває нам в перспективі праве українство як і це остатнє знайде в нас (себто в автора) свого зав-

зятого ворога. Нам доведеться боротись з ним... і проти його антисемітського і релігійного туману і проти його націоналістичної демагогії" (ст. 248).

З живих поклепує Донцов по плечах тільки Стефаніка. Не знаю, чим наш письменник заслужив собі на таку високу протекцію з боку українського барабанщика фашизму?...

Поклепуючи так мертвих і живих „предтеч“ своїх, Донцов попадає просто в істерику. що „вчорашні його брати“ покидають його прапор. Він говорить про „нашу добу,“ добу фашизму, та що в боротьбі між ним та іншими ідеями немає місця для чогось посереднього.

Правильно!

✓ Не знаємо тільки, як довго тривати ме ще оця „доба фашизму.“ білого чи большевицького — все одно. Горизонт Європи ще сильно засунений чорними хмарами. Важка, задушлива атмосфера його налягла на неї. Здається, немає чим дихати. Та вже збираються познаки, що віщують ясний день після темної ночі,

Все йде, все минає... Мури тотальної держави, що раз більше зарисовуються. Криза її очевидна. В суспільному процесі немає нічого постійного й вічного. Доба фашизму — це перехідна доба. Туга людини за волею одиниці й громади, за самоуправою суспільства, за свіжим, здоровим повітрям демократії, що раз більша й сильніша. Ще може далеко до її світанку. Але вона прийде напевно, прийде... оновлена досвідом, сильна й здорова.

А втім, чи доба фашизму в Європі, доба так мила й любя серцю Донцова скорше, чи пізніше матиме свій кінець, це для нас, Українців, хоч дуже важне питання, все-ж таки тільки **другорядне**. Для нас, як для недержавного народу, на **першому місці стоїть справа національної волі**. — Перше мусимо здобути свою державу, а вже опісля можна буде поігратись у фашизм. Колодою на шляху до повного національного відродження України вважаємо доктрини вроді Донцова, не зважаючи на те, що доктрина його силкується бути

для українського суспільства, особливо для української молоді певного рода виховним *gothorans*.

Отверезіння з „Донцовщини“ серед нашого суспільства робить щораз більші поступи. Маратонські біги з під прапора фашистівської доктрини Донцова щораз частіші. Просто симптоматичним уважаємо отвертий і рішучий виступ проти неї Витвицького, берлінського кореспондента „Нового Часу“ (дивись статтю його п.з. „Дійсність Піємонту“ Н.Ч. ч. 240 з 27 жовтня 1935). Симптоматичним для автора — він жеж сидить у столиці й центрі німецького фашизму, що мав для його тільки одно захоплення — і для нашого суспільства — його стаття появилася на сторінках „Нового Часу“ та знайшла скрізь признание!

Сумерк Донцовщини буде повний, коли навіть найбільш наївний богомолець Донцова очуняє з усіх „волюнтаризмів“ та інших „інпндерабільних“ його дурниць.

Увага про фашизм

Не треба забувати, що як італійський фашизм, так само німецький гітлеризм, заки дійшли до влади, були обильно фінансовані промисловими і банковими (капіталістичними) кругами. У фашизмі приватний капітал витав ту тверду руку, яка його захоронить від вивласнення соціалістичною революцією, або навіть демократичною любовою держави. Тим пояснюється люта ворожість фашизму до демократії й соціалізму. У своїй тактиці фашизм одначе старанно закриває свої буржуазні класові цілі; зате з цілої сили трубить в національні труби, доводячи націоналізм до нездорових меж шовінізму, імперіялізму і расової ненависті. Ті гасла є щоденною стравою фашистівської агітації, а що за ними криється передовсім грошовий інтерес воєнного промислу — про це не кожний мусить знати. (Примітка Ред.)

Читайте такі книжки

1. З ІСТОРІЇ РОЗДОРУ. За-
мітки до історії релігійної бо-
ротьби в нутрі України в 16.
і 17 віках. Написав Р. Літєпи-
сець. Ціна 20 гр.

2. МОСКВОФІЛЬСТВО. Його
батьки й діти. Написав М. Ми-
колаєвич. — Ціна 20 гр. (З цієї
книжки можна переконатися
на історичних документах, що
батьком москвофільства є у
Галичині грек-кат. клер).

**3. СЕРЕД ТЕМНОЇ НОЧІ ГУ-
ЛЯЮТЬ БІСИ.** Історія бороть-
би клеру зі світськими панами
за владу над народом, написав
П. К. Шмиренко. Ціна — 20 гр.

Знаєте, що найстаршим і найліпшим для села часописом, який виховує, освічує і організує всіх українських працюючих людей є

людей є

ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС

Громадський Голос з а л о ж и л и основоположники українського соціалістичного руху Іван Франко і Михайло Павлик ще в 1895 р. □ Громадський Голос, це випробований, старий приятель українського селянства, який за 40 літ праці виказав ділом, скільки світла й правди вносить він у селянську хату. □ Громадський Голос подає найвірніше події на всіх українських землях. □ Громадський Голос боронить права всього українського працюючого народу через весь час непохитно. □ Громадський Голос подає постійно та приступно для кожного господарські і правничі поради. □ Громадський Голос учить, як треба боронити й здобувати українському селянству й робітництву свої права.

Адреса: Громадський Голос
Львів, вул. Міцкевича ч. 7.

Передплата 2.20 зол. у чвертьрік, 4 зол. за пів року, 8 зол. за один рік. Чековеkonto
ПКО. 151-520 або 500-950.

Знаєте, що найстаршим і найліпшим для
села часописом, який виховує, освічує і
організує всіх українських працюючих
людей є

ГРОМАДСЬКИЙ ГОЛОС

Громадський Голос з а л о ж и л и
основоположники українського соціалістич-
ного руху Іван Франко і Михайло Павлик
ще в 1895 р. □ Громадський Голос, це ви-
пробований, старий приятель українського
селянства, який за 40 літ праці виказав
ділом, скільки світла й правди вносить він
у селянську хату. □ Громадський Голос
подає найвірніше події на всіх українських
землях. □ Громадський Голос боронить
права всього українського працюючого на-
роду через весь час непохитно. □ Громад-
ський Голос подає постійно та приступно
для кожного господарські і правничі поради.
□ Громадський Голос учить, як треба бо-
ронити й здобувати українському селянству
й робітництву свої права.

Адреса: Громадський Голос
Львів, вул. Міцкевича ч. 7.

Передплата 2.20 зол. у чвертьрік, 4 зол. за
пів року, 8 зол. за один рік. Чековеkonto
ПКО. 151.520 або 500.950.

3225

Передплачуйте і поширюйте

ОДИНОКИЙ ЧАСОПИС МОЛОДІ

Від січня 1932 р. виходить у Львові
місячний часопис м о л о д і ц і в.

„КАМЕНЯРІ“

„КАМЕНЯРІ“ — об'єднують біля себе всю
свідому українську молодь, яка до них
дописує про своє життя.

„КАМЕНЯРІ“ — містять історичні повісті,
оповідання, вірші, загальні уваги про на-
родне життя; поради для самоосвітників,
про громадянське виховання, про спорт
і руханку; цікаві умови гри і забави, до-
писи про працю молоді в товариствах.

„КАМЕНЯРІ“ це одинокий часопис молоді.
Старші мають багато своїх часописів,
діти мають також кілька. Лише молодь
має цей одинокий свій часопис. Тому всі
товариства і кооперативи повинні його
передплачувати для своїх молодих членів.

ПЕРЕДПЛАТА:

в краю виносить лише 2 зол. на цілий рік,
а 1 зол. за піврік. За границею пів доляра
в рік. Адреса Редакції: „КАМЕНЯРІ“, Львів,
вул. Міцкевича 7. Число почт. чека 500.901.

рл 3225

ЛЕВИНСКИЙ, В.

ІДЕОЛОГ

у